Arvestada diplomitöö
29/II 40
A. Küü.

Arvestatakse erapol. tööna
E. Sõ.

E. V.
TARTU ÜLIKOOLI
DIONSTEADUSKONNA
7. märts. 1940
№ 733 a
TARTU

E R A P O O L E T U S.

A 7492.

Üliõpilase Valdo M u l l a s'e

Matr. Nr. 13520

diplomitöö

28. II. 1940.a.

Lõpetamisel õigusfead.
7. VI 1940

Erapooletus.

1. Erapooletuse mõiste.

Rahvusvahelises õiguses mõistetakse neutraliteedi ehk erapooletuse all teatud kindlalt määriteldud seisukohta, millele asub mõni riik, kes ei võta osa mõnest paraku toimuvast sõjast. Sellest määritelust nähtub, et erapooletus on lahutamatult seotud sõja või ka kodusõja mõistega juhul, kui mässajad on omandanud partie belligerante'i kvalifikatsiooni. Järelikult erapooletus eksisteerib vaid sõja vältel, vastandina neutralisatsioonile ja neutraliseeritud riikidele, millised esinevad ka rahu ajal.

Eelpoolöeldust ilmneb, et erapooletus on esmajoones faktiline olukord - mitteosavõtmine kahe või enama riigi vahel toimuvast sõjast - , kuid siia lisandub veel õiguslikus käsitelus erapooletuse õiguslik kvalifikatsioon. Teatavasti moodustavad õiguslikud suhted oma kogumis süstematiseeritud terviku, kuhu peab mahtuma ka erapooletuse mõiste. Lähenedes erapooletuse mõistele sellelt seisukohalt, mõistame erapooletuse all neid suhteid, mis valitsevad erapooletute ja sõdivate riikide vahel.

Neist suhteist tulenevaid mõlemapoolseid õigusi ja kohustusi oma kogumis nimetame aga neutraliteediõiguseks ehk erapooletuse õiguseks. Järelikult erapooletus õiguslikus käsitluses on õigusuhe, mille kontrahentide toime on fikseeritud rahvusvahelises õiguses.

Lähtudes neutraliteedi mõiste analüüsimisel ülalnimetatud konseptsioonist, peame täheldama et erapooletuseks ei lasu riigil mingit õigust ega kohustust. Sõltumatu ja iseseisva riigi, kui täisõigusliku rahvusvahelise õiguse subjekti, suvast oleneb sõjast osavõtmine või mitteosavõtmine, sest jus belli ac pacis, kui üks riigi teguvõime väljenduse võimalus, tuletub riigi sõltumatusest. Kuna see põhimõte kehtib kõigi sõltumatute riikide suhtes, siis järeldub sellest, et erapooletus võib lakata sel teel, et senini erapooletule riigile kallale tungitakse, ilma et viimane võiks appeleerida oma õigusele jääda erapooletuks.

Teatud riikide suhtes võime küll kõnelda õigusest olla ja jääda <u>alatiselt</u> neutraalseks, kuid see on hoopis uus mõiste, mis radikaalselt erineb erapooletuse mõistest. Otstarbekohasuse pärast nimetame sellist alatiselt neutraalseks jäämise ja olemise õigust <u>isoleeritud neutraalsuseks</u>. Isoleerituks sellepärast, et tema tekkealused tulenevad erine-

vaist allikaist, kui need millel baseerub tavaline erapooletuse õigus.

Isoleeritud erapooletus baseerub kahe või enama riigi vahel sõlmitud lepingul, kohustusega ühele lepinguosalisele jääda alatiselt neutraalseks. Rahvusvahelise õiguse seisukohalt on riigid rahvusvahelise õiguse piires omas teguvõimes vabad, selline õigus kuulub ka põhimõtteliselt isoleeritult erapooletuks tunnustatud riigile, kuigi kaugeleulatuvate kitsendustega. Ta on põhimõtteliselt sõjavõimuline, kuid mitte õigustatud alustama kallaletungi sõda ja osa võtma teiste riikide vahel toimuvast sõjast. Kuid isoleeritult erapooletu riigi teguvõime kitsendused ulatuvad ka rahuaega, kohustusega suunata oma välispoliitikat selliselt, et väldidaks sõtta sattumise oht. Sealjuures eriliselt kohustudes loobuma selliste lepingute sõlmimisest, mis näevad ette teatud tingimuste esile kerkimisel sõtta astumise kohustuse olgu see siis sõjalise liidu või tagatislepingu põhjal. Kallaletunge väljaspoolt on seevastu isoleeritult erapooletud riigid mitte ainult õigustatud, vaid ka kohustatud tagasi tõrjuma kõigi oma sõjaliste jõududega.

Teised lepinguosalised on seevastu kohustatud tunnustama lepingus fikseeritud isoleeritud erapooletust, millele võib veel kaasuda teiste riikide kohustus kaitsta isoleeritult erapooletu riigi maaala väliste kallaletungide vastu.

Isoleeritult erapooletuks riigiks osutub praegu vaid Sveits ja seda kõigi rahvusvahelisõiguslike tagajärgedega. Seevastu Islandi Unioni akti ühepoolne erapooletuse deklaratsioon 30. novembrist 1918 a., ei moodusta rahvusvahelisõiguslikku isoleeritud erapooletust, kuna siin pole silmas peetud isoleeritud erapooletuse aindst tekkimise alust, pakteerimist, mis eeldab kokkulepet kontrahentide vahel.

Neutraliteedi õiguse mõistest selgub ühtlasi, et vahepealset olukorda sõja ja erapooletuse vahel ei eksisteeri. Mõiste: "heatahtlik" neutraliteet, on rahvusvahelisõiguslikult sisutu. Juhul aga kui mõni kehtiv liiduleping näeb ette mõnele riigile kohustuse astuda sõtta selleks, et aidata oma liitlast, siis on selle riigi suhtes määravaks appiminemise moment ja fakt kas ta üldse appi läheb või mitte. Seni kui ta seda teinud pole, peab ta järgima neutraalse riigi kohustusi.

Selle ajani kuni riik pole oma tegelike sammudega osa võtnud rii-

gi või riikide vahel toimuvast sõjast, peetakse teda neutraalseks ja sellisena peab ta rahvusvahelise õiguse kohaselt silmas pidama neutraliteediõigusekohast hoiakut ja käitumist sõdivate riikide suhtest.

Neutraliteedi õiguse mõistest selgub ühtlasi, et neutraliteedi õigus ei moodusta ühte osa sõjaõigusest, kuna viimane korraldab suhteid sõdivate riikide vahel, erapooletuse õigus seevastu aga korraldab suhteid erapooletute ja sõdivate riikide vahel.

Neutraliteediõigus oma kogumis moodustab omapärase õigussfääri, mis kohustab erapooletuid riike kaugeleulatuvaid, normaalset rahuajast erinevaid kitsendusi taluma, kuna riikide vahel rahu-ajal eksisteerivad suhted säiluvad sõdivate ja neutraalsete riikide vahel vaid niivõrd, kuivõrd neutraliteediõiguse reeglid neid ei muuda.

Haagi 1907.a. konventsiooni art. 2. kohaselt peavad sõdaalustavad riigid kolmandatele riikidele vaenulise tegevuse algusest teatama. Sellise teadande saabumise hetk loetakse ühtlasi sõjast mitteosavõtvaile riikidele määravaks, mil erapooletuse reeglid kehtima hakkavad.

Mis puutub riigi selgesõnalisse tahteväljendusse erapooletuks jääda tahtmise suhtes, siis rahvusvahelise õiguse seisukohalt ei lasu riigil

selliseks deklaratsiooniks rahvusvahelisõiguslikku kohustust. Seevastu, vaenulise tegevuse alustamise teadaande ärajätmine selle väljamiseks kohustatud riikide poolt, ei takista erapooletuse reeglite kehtima hakkamist. Kuid sel juhul osutub otsustavat tähendust omavaks erapooletuse reeglite kehtima hakkamise suhtes see hetk, mil kaheldamatult järeldada võidakse, et riigid tegelikult sõjaseisukorda on tunnustanud.

Vaenulise tegevuse alustamise teadaande ärajätmisega, selle väljamiseks kohustatud riikide poolt, kaasub kahtlus tegelikult valitseva olukorra suhtes; kas valitseb sõda või rahutaotlevad repressaalid. Igal juhul võivad sõdivad riigid nõuda erapooletuseõigusekohast käitumist ainult sel juhul, kui nad ise selgelt teada annavad sõja olukorra tekkimisest.

Mis puutub neutraliteedi lõppu, siis osutuvad siin määravaks kolm momenti. Neutraliteet lõpeb: 1) sõja lõppemisega, 2) senini neutraalsena püsinud riigi astumisega sõtta ja 3) seetõttu , et neutraalne riik muutub sõja tallermaaks, olgu siis seetõttu, et ta pole võimeline või ka seetõttu, et ta ei taha kaitsta oma neutraliteeti.

Kuid neutraliteedi lakkamisele ei avalda mingit mõju selle rikkumine ja neutraalse riigi vastuastumist neutraliteedi kaitsmise huvides, ei loe-

ta vaenuliseks tegevuseks, isegi siis kui see toimub relvadega. Vastupidiselt, neutraliteedi rikkumisele vastuastumine osutub oluliseks just selles suunas, et säilitada neutraliteeti;

Eriküsimuse moodustab neutraliteedi rikkumine, mis tunnustatakse sõja põhjuseks, kuid selle küsimuse käsitlemine kuulub sõjaõiguse valdkonda ja sellisena ellimeneerub neutraliteedi õiguse käsitlusest.

2. Erapooletuse areng ja ajalugu.

Neutraliteediõiguse reeglid ei osutu mingeiks abstraktseteks printsiipide väljenduseks, vaid pigemini evivad kompromissi iseloomu mitmesuguste ristlevate huvide vahel. Sellisena võime iseloomustada neutraliteedi õiguse kujunemist kogu neutraliteedi õiguse ajaloo vältel kuni praeguse ajani. Neutraliteedi õiguse kompromissi iseloomust on tingitud ka tema suhteliselt sagedane muutmine, kuna kompromissi taotlevad partnerid, riigid, muutuvad. Üks riik on vahest sõdiv pool, vahest erapooletu ja sellisena püüab ta oma mõjuvõimu avaldada nii neutraliteedi õiguse süvendamise või hävitamise suunas sõltuvalt sellest, milline moodus temale hetkel sobivamaks osutub. Sõdijana neutraliteedi hävitamine, erapooletuna neutraliteedi süvendamine.

Neutraliteedi õiguse sugemed ulatuvad kaugele minevikku ja seda eriti meresõjaerapooletuse alal. Seevastu positiivse erapooletuse õiguse kujunemine maasõjas on arenenud alles viimasel sajandil.

Merisõja erapooletuse õiguse vanemast east tingitult esinesid ka siin varemalt kodifikatsiooni katsed nagu Consolato del Mare. Neutraliteediõiguse põhijoonte rajajaks osutub aga Hugo Grotius oma 1625.a. väljaantud tööga "De jure belli ac pacis". Edaspidises neutraliteediõiguse kujunemises omab otsustavat tähendust Ameerika Ühendriikide seadlusandlus, mis kajastas Georg Washingtoni välispoliitikat. Neutraliteedi proklamatsioon 22. aprillist 1793.a. ja 24. märtsist 1794.a., samuti esimene ameerika erapooletuse seadus 5. maist 1794.a. osutuvad esimesteks sellesuunalisteks sammudeks riikide praktilises seadusandluses.

Järgmist aegjärku kujutab endast erapooletuse õiguse arengus 1856.a. Pariisi meredeklaratsioonile järgnev aegjärk. Kuni selle aegjärguni arenes neutraliteedi õigus peamiselt riikide vahelistesse lepingutesse võetud normide näol. Pariisi meredeklaratsioon seevastu kujutab endast juba rahvusvahelisõiguslikku kokkulepet neutraliteedi õiguse sisu kohta.

1907.a. Haagi II. rahukonverentsil toimuv neutraliteedi õiguse kodifikatsioon osutub Pariisi meredeklaratsiooni põhimõtete süvendamiseks,

raseks. Isepäraseks osutub see aegjärk seetõttu, et nüüd arvati inimkonda niikaugele jõudnud olevat, et sõda kui niisugune on riikide kollektiivse vahele-astumisega välditav või vähemalt kiirelt likvideeritav. Sellise seisukohaga ei ole aga enam ühendatav tunnustav suhtumine erapooletusse. Erapooletuses nähti pigemini takistust riikide pere ühiseks koostööks sõja vältimise suunas.

Iseküsimuse moodustab aga see, kas sisuliselt on üldse mõeldav erapooletus Rahvasteliidu liikmesriigina või mitte.

Rahvasteliidu põhikiri näeb ette, et artiklite 10, 12, 13 ja 15 põhimõtetevastukäivad sõjad kohustavad liikmesriike kollektiivseiks sammudeks rünnatud riigi kaitseks. Seevastu sõdade korral, millised pole vastuolus Rahvasteliidu põhikirja nimetatud artiklitega, on liikmesriikidele jäetud võimalus ise otsustada küsimuse üle, kas jääda neutraalseks või mitte.

Rahvasteliidu põhikirja art. 10 ja 16 suhtes on tõstetudki küsimus, kas liikmesriik, kes kollektiivaktsiooniga ühineb, võib samal ajal ka neutraalne olla.

Sisuliselt on see võimatu, sest erapooletus eeldab parteitut suhtu-

mist sõdijaisse. Kollektiivaktsiooni korral, esinegu see siis interventsiooni või repressiooni kujul, ei saa aga olla juttu parteitust suhtumisest. Sellisele seisukohale on jõutud ka paljudes riikides, kes seda oma seisukohta on püüdnud ka mitmeti väljendada. Isegi Rahvasteliidu Nõukogu oma kuulsas deklaratsioonis 13. veebruarist a. 1920.väljendas seda seisukohta. Küsimus tõusetus päevakorrale seoses Šveitsi vastuvõtmisega Rahvasteliitu. Selleks, et säilitada Šveitsi ajaloolist õigust erapooletusele, osutus paratamatuks tema vabastamine neist Rahvasteliidu artiklite kohuslikkusest, mis näevad ette relvastatud kollektiivaktsioone kallaletungija vastu.

Küsimuse tuum peitub aga selles, et sisuliselt on väljaspool Rahvasteliitu seisvad riigid asetatud paremasse seisukorda, kuna nendel alati võimalus on selle üle otsustada: kas jääda erapooletuks või võtta osa sõjast ja seda eriti nende sõdade suhtes, mida Rahvasteliidu põhikiri keelatuiks kvalifitseerib. Kollektiivaktsioonidega kaasuvad väga mitmesugused kohustused, mis igakord ei tarvitse küll sõjalise iseloomuga olla, kuid siiski aktsiooniosalist riiki koormavad. Rahvasteliitu mittekuuluv riik on aga nendest kohustustest vaba.

Sellest tegid paljud riigid ka oma järeldause ja lahkusid rahvasteliidust, mis sisuliselt tähendas kollektiivse aktsiooni mõjukuse niveleerimist tähtsusetuseni. Tekkinud uues olukorras pidid ka Rahvasteliidu liikmed revideerima antuid kohustusi Rahvasteliidu suhtes ja arvestama nende kohustuste realiseerimise praktilisi võimalusi ja tähtsust. Uus seisukoht, mis riikide välispoliitikas mõjule pääsis, oli: Rahvasteliit oma kokkusulanud liikmeskonnaga pole võimeline vältima sõda, või vähemalt kiirelt likvideerima puhkenud sõda. Seepärast ainuke võimalus vähendada eventuaalse sõja koledusi on säilitada erapooletust. Selles suunas arenes nüüd erapooletuse poliitika järjekindlalt. Esialgu väga mitmesuguste riikide vahel sõlmitud lepingute kujul, milles riigid kohustusid erapooletuks jääma teise lepinguosalise sõtta astumise korral. Hilisemal ajal aga deklaratsioonide kujul, milles avaldatakse erapooletuks jäämise tahet puhkeva sõja korral ja lahtiütlemist neist Rahvasteliidu põhikirja artiklikohastest kohustusest, milledest võib tekkida sõjast osavõtmise oht. Seda väljapääsu teed tekkinud ummikust on kasutanud ka Balti riigid. Eesti sellekohaseks väljenduseks on deklaratsioon Rahvasteliidu Täiskogus sanktsioonide mittekohus-

likkuse kohta ja neutraliteedi korraldamise seaduse üllitamine 3. detsembril 1938.a.

Vanemas juriidilises kirjanduses käsitellakse neutraliteedi õigust kui vastastikkuste õigustuste ja kohustuste kompleksi. Kuid põhimõte, et igale õigustusele vastab kohustus, ei ole rahvusvahelises õiguses täiel määral rakendatav. Meie võime seda põhimõtet täie konsekventsusega rakendada rahvusvahelises õiguses vaid osaliselt. Kõneldes näiteks erapooletute kohustustest ja sõdijate kohustustest, tunnistame küll kõigi kohustuste teise poolena õigustust, kuid vastastikkuse põhimõtet ei saa sellest veel tuletada. Vastastikkuse põhimõte tähendab seda, et kohustusele vastav õigustus on igal juhul realiseeritav, kuna kollisiooni tekkimine osutub võimatuks. Rahvusvahelises õiguses selline kindlustus aga puudub. Seepärast on otstarbekohane kõnelda erapooletusest kui juriidilisest institutsioonist, millel kahtlemata õigustuste kompleks on paralüüsitud kohustuste kompleksiga, milleta õigussuhe pole üldse mõeldav, kuid sellest ei või veel järeldada vastastikkuse põhimõtete rakendamist. Õigussuhe on olemas, kuid puudub vastastikkus selle sõna riigiõiguslikkus mõttes.

Neutraliteedi õiguse allikad.

Neutraliteedi õiguse praegu kehtiva sisu moodustavad Haagi II rahukonverentsil sõlmitud kaks konventsiooni V ja XIII. Neist esimene s.o. V konventsioon käsitleb erapooletust maasõjas ja teine s.o. XIII konventsioon käsitleb erapooletust meresõjas. Neile lisandub veel Eesti õiguse kehtkonnas Eesti erapooletuse korraldamise seadus 3. detsembrist 1938.a. Vaidlusi võiks tekitada küsimus, kuivõrd on Eesti erapooletuse korraldamise seadus võimeline reguleerima rahvusvahelisi õigusvahekordi. Teatavasti deklareerib Eesti Põhiseaduse § 4, et rahvusvahelise õiguse üldtunnustatud eeskirjad kehtivad Eestis õigusliku korra irdamatute osistena. Sellisena kehtivad ka Haagi II rahukonverentsi V ja XIII konventsioon Eesti õigusliku korra lahutamatute osadena. Kuna siseriikliku õigusloominguga ei saa luua rahvusvahelist õigust, siis peame klassifitseerima Eesti erapooletuse korraldamise seadust, kui Haagi konventsioonide põhimõtete kordamist või äärmisel juhul neis püstitatud põhimõtete süvendamist ja pretseseerimist. Sealjuures peame lähtuma seisukohast, et Eesti erapooletuse korraldamise seadus on kehtiv vaid niivõrd, kuivõrd ta pole

vastolus Haagi konventsioonidega. Eesti erapooletuse korraldamise seadus piirdub vaid erapooletuse instituudi presiseerimisega Haagi konventsiooni piires merisõja korral. Sellisena osutus ta paratamatu tarvilikuks, kuna neutraliteedi reeglid positiivses rahvusvahelises õiguses Haagi 1907.a. XIII-nda konventsiooni näol ei vasta enam moodsa aja nõudeile. Oma väljenduses on nad liiga üldised ega täpsusta neid olukordi, mis paratamatult tekivad asiolust, et moodsa sõja tehnika on vahepealt tublisti edenenud. Neil asioludel osutus paratamatuks nii meil kui ka mujal täpsustada Haagi XIII-dat konventsiooni, ilma et sealjuures hädaohtu satutakse Haagi konventsiooni reeglite vastaste normide loomises.

4. Eesti Erapooletuse korraldamise seadus.

Rahvusvaheline õigus võimaldab paljudel juhtudel riikidel korraldada erapooletusõiguslikke küsimusi suvaliselt. See tähendab, et riigid selles osas erapooletusõiguslikku sisuga eeskirju siseriikliku õigusloomingu kaudu kehtestada võivad. Lähtudes sellest seisukohast on ka Eesti Eraoooletuse korraldamise seadus 1938.aastast lahendanud küsimusi, mis üldise rahvusvahelise õiguse kohaselt on asetatud sõltuvusse iga riigi suvast. Selle kõrval korraldab Eesti Erapooletuse korraldamise seadus ka selliseid küsi-

musi, mis selletagi juba rahvusvahelise õiguse poolt korraldatud olid. Eesti Erapooletuse korraldamise seaduse üldiseloomustuseks olgu öeldud, et temas leiduvad eeskirjad osutuvad üldist rahvusvahelist õigust täiendavaks ja täpsustavaks normikogumiks. Sellisel kujul vastab Eesti Erapooletuse korraldamise seadus ka neile nõudeile, mida püstitakse siseriiklikule õigusele, kui viimase kaudu tahetakse kehtivalt reguleerida rahvusvahelisõiguslikke õigussuhteid. Juhul kui neid nõudeid silmas ei peeta, ei oma siseriiklikult kehtestatud eeskirjad rahvusvahelisõiguslikku relevantsust. Seda väidet tõestab ka see asiolu, et riik ei vabane rahvusvahelisõiguslikest kohustusist, kui ta rahvusvahelist õigust siseriikliku õigusloomingu kaudu muundatult kehtestab. Mööduandvaks rahvusvahelises läbikäimises jääb ikkagi rahvusvahelisõiguslik norm, mitte aga siseriiklik norm, olgugi antud rahvusvahelise õiguse siseriiklikult kehtestamise ettekäändel.

Sellest viimasest seisukohast tuleneb ka riigi kohustus tõlgendada erapooletuse reegleid selliselt, et nad vastollu ei satuks üldise rahvusvahelise õigusega, ja teisalt kohustus erapooletuse reeglite tühikuid täita üldise rahvusvahelise õigusega. Juhul kui mõne konkreetse riigi erapooletuse reeglid teatud küsimuse lahenduse kohta vastust ei anna, teame, et neis osa-

des üldine rahvusvaheline õigus jäävalt mõõduandvaks osutub, päälegi kus Eesti Erapooletuse korraldamise seadus käsitleb vaid erapooletust meresõjas. Maasõja erapooletuse kohta kehtivad endiselt üldise rahvusvahelise õigusega loodud erapooletuse eeskirjad.

Järgnev käsitelu osutub Eesti Erapooletuse korraldamise seaduse üksikute eeskirjade tõlgenduseks ja seose otsinguks Haagi 1907.a. XIII konventsiooni vastavasisuliste artiklitega.

Nagu varem nimetatud, korraldab Eesti Erapooletuse korraldamise seadus ka selliseid küsimusi, millede lahendus on antud üldise rahvusvahelise õigusega ja mille kehtivuse suhtes keegi ei kahtle. Sellistest eeskirjadest Eesti Erapooletuse korraldamise seaduses võiks nimetada sõdivate riikide kohustust austada Eesti Vabariigi suveräänseid õigusi ja hoiduda igast toimingust, mis käiks tema erapooletuse vastu. Seda eeskirja võime klassifitseerida neutraliteedi õiguse põhieeskirjana, mille suhtes teised eeskirjad osutuvad täpsustavaiks või teatud määral erandavaiks. Sellest eeskirjast tuleneb sõdivatele riikidele keeld kasutada erapooletu riigi territooriumi operatsiooni baasina. Erapooletud riigid seevastu peavad rakendama kõiki vajalisi vahendeid selle keeluvastase tegevuse takistamiseks.

Ex bibl. ordin. Tart.

Erapooletuse õigusest tulenev põhieeskiri erapooletu riigi suhtes on: kõigi sõdivate riikide ühtlane, parteitu kohtlemine. Kõik see, mis selle põhieeskirja raamidesse surutav pole, moodustab erapooletuse rikke.

Näib siiski, nagu teeks Eesti Erapooletuse korraldamise seadus sellest põhieeskirjast ühe erandi. Nimelt määrab Eesti Erapooletuse korraldamise Seaduse § 2, et Vabariigi Presidendil on õigus keelata pääsu Eesti sadamaisse ja ankrupaikadele neile sõdivate riikide sõjalaevadele, kes on üle astunud Eesti vastavate ametivõimude poolt antud määrustest või kes on rikkunud Vabariigi erapooletust. Kuid see eeskiri moodustab vaid näilise erandi ja osutub tegelikult vaid erapooletuse põhireegli rakenduseks. Sest juhul kui erapooletu riik reageerimata talub erapooletuse rikkumist, võidakse seda täie õigusega tõlgendada ühe poole soodustamisena.

Soodustamine erapooletuse õiguse seisukohalt tähendab aga sisuliselt sõjalist abistamist. Selle vältimiseks on nimetatud eeskiri tingimata vajalik, kuid teissuguse normisisulise konstruktsiooniga kui ta esineb Eesti Erapooletuse korraldamise seaduses.

Eesti Erapooletuse korraldamise seadus võimaldab selle eeskirja rakendamist, kuid ei kindlusta sealjuures selle igakordset rakendamist. Kuna selle eeskirja rakendamine sõltub Vabariigi presidendi suvast, siis

pole see eeskiri sellisel kujul erapooletuse õiguse süstemaatsesse tervikusse paigutatav ilma vastolusid tekitamata.

Ülejäänud ja alamalkäsitletavad Eesti Erapooletuse korraldamise seaduse eeskirjad tulenevad kõik neist ülalnimetatud kahest erapooletuse õiguse põhieeskirjast.

Esimene küsimus, millele neutraalne riik peab positiivõigusliku vastuse andma, on: kas ta meresõja korral lubab sõdijatel kasutada oma sadamaid ja muid territoriaalvesi või mitte. Üldiselt tunnustatud rahvusvahelisõiguslik reegel võimaldab sadamate ja muude territoriaalvete kasutamist eeldusel, et seda luba rakendatakse kõigi sõdijate suhtes ühtlaselt. See rahvusvahelisõiguslik reegel leidis omale ühekülgse väljenduse juba Haagi XIII konventsiooni artikkel 10-das, milles küll expressis verbis ei kõnelda erapooletute sadamate ja territoriaalvete kasutamise loast, kuid mis sisuliselt ometi seda tähendab. (La neutralité d'une Puissance n'est pas compromise par le simple passage dans ses eaux territorales des navires de guerre et des prises des belligérants.)

Eesti Erapooletuse korraldamise seadus on käesoleva küsimuse lahendanud palju sirgjoonelisemalt, kui ta oma § 1-es kõneleb sõdivate riikide

sõjalaevade loast ("võivad tulla")tulla Eesti Vabariigi sadamaisse ja muisse territoriaalvetesse.

Käesoleva normi rakendamine seevastu võib tekitada raskusi, kuna puudub selgus küsimuses, mida territoriaalvete all mõista. Igatahes pole üldine rahvusvaheline õigus sellele küsimusele ühtlast lahendust leidnud. Eesti Veeteede seadusega 21. jaan. 1938.a. kehtib meil 4 miililise ulatusega territoriaalmere stsoon. Valdavalt kehtib teiste riikides siiski 3.miililine territoriaalmere stsoon, kuid see printsiip pole kaugeltki ühtlane ja osutub tegelikult väga erinevaks. Kui meil Eesti Veeteede seadusega kehtestati 4. miililise ulatusega territoriaalmere stsoon, siis tekib kahtlus, kas meie selles ulatuses oma suveräänsust effektiivselt teostada suudame, või kordub meiega samane olukord nagu Norraga maailmasõja ajal. Norras kehtis samuti 4. miililine stsoon, kuid poliitilise nõrkuse tõttu ei suudetud suveräänioigusi teostada kolme ja nelja miili vahelisel stsoonil.

Eesti erapooletuse korraldamise seaduse § 1. tõlgendamisel peame paratamatult arvestama veel raskustega, mis tekivad asiolust, et sõjalaevade mõiste pole veel selline kindel mõiste, milles kõik kahtlused kõrvaldatud. Igatahes puudub selle kohta üldise rahvusvahelise õiguse tunnustatud reegel.

Järgmine küsimus seisneb selles, kas lubada sõdijate sõjalaevadel kasutada erapooletu riigi sadamaid ja sisevesi. Seda võidakse lubada, ilma et sealjuures vastollu satutakse üldise rahvusvahelise õigusega Haagi XIII konventsiooni art. 9: une Puissance neutre doit appliquer également aux deux belligérants les conditions, restrictions ou interdictions édictées par elle pour ce qui concerne l'admission dans ses ports, rades ou eaux territoriales, des navires de querre belligérants ou de leurs prises.

Selle artikli otsene mõte seisneb selles, et kindlustada sõdivatele pooltele ühtlasi õigusi. Kui sealjuures mainitakse ka erapooletute sadamate kasutamise võimalust, siis osutub see vaid artikel 9-da kõrvalpõhimõtteks.

Eesti erapooletuse korraldamise seadus oma esimeses paragrahvis seevastu väljendab expressis verbis, et sõdivate riikide sõjalaevad võivad tulla Eesti Vabariigi sadamaisse. Selles paragrahvis väljendatud üldisele põhimõttele lisandab § 2 kitsendusi ja tingimusi, milliste eeldusel § 1. kehtivaks osutub. Need sadamad ja territoriaalveed, kuhu sõdivate riikide sõjalaevad tulla ei tohi, on: sõjasadamad, rannakaitseseadeldiste kaitsevööndid, veealuste miinidega või muude kaitsevahendi-

tega tõkestatud siseveed. Sõdivate riikide sõjalisiks otstarbeiks relvastatud allveelaevadel on Eesti territoriaalvetes sõitmine ja viibimine üldpõhimõtteliselt üldse keelatud.

Ülalloendatud kitsendused on paratamatud ja täiesti mõistetavad lähtudes meie riigikaitse huvidest. Nende huvide tõhusamaks kaitseks näeb Eesti Erapooletuse korraldamise seadus oma § 3-das ette veel Eesti sadamaisse sissesõidu ja territoriaalvetes viibimise keelu kaaperlaevadele ja relvastatud kaubalaevadele, kui nende relvastisel on muu otstarve kui enesekaitse.

Kuna sõdivate riikide sõjalaevade peatumine ja läbisõit erapooletute riikide sadamates ja territoriaalvetes tähendab ikkagi teatud hädaohtu, - peavad ju erapooletud riigid takistama territoriaalvete muutmist operatsioonibaasideks, - siis on püütud seda hädaohtu vähendada veel sel teel, et piiratakse sõjalaevade peatumisaega. Eesti Erapooletuse korraldamise seadus kokkukõlas Haagi XIII konv. artikkel 12.-daga, piirab peatumisvältust 24 tunniga, sealjuures tehes erandeid jällegi kokkukõlas üldiselt tunnustatud rahvusvahelisõiguse reeglitega, avarii, karilemineku-te ja mere seisukorra juhtudeks.

Kuid Eesti Erapooletuse korraldamise seadus läheb selles küsimuses

kaugemale Haagi konventsioonides püstitatud reeglitest sel teel, et ta Eesti vastavat ametivõimu kohustab tähtaega määrama, mida võib lugeda küllaldaseks avariirikete parandamiseks või laeva karilt vabastamiseks. Väljaarvatud juhtudel, mil merekõlbulikuks muutmine mõistliku aja vältel on ilmselt võimatu või kui avarii on põhjustatud vaenlase sõjalisest tegevusest.

Selline laiendatud peatumisõiguse käsitlus ja pretsiseerimine Eesti Erapooletuse korralduse seaduses on tingitud neist kogemusist, mida maailmasõja vältel ammutati. Maailmasõja ajal püüti pahatihti leida igasuguseid põhjusi, et võimalikult pikendada viibimist erapooletute riikide sadamates ja territoriaalvetes.

Sama erapooletute sadamate ja territoriaalvete operatsiooni baasideks muutmise vältimise sihti on taoteldud veel sellega, et piiratakse samaaegselt samades viibida võivate sõjalaevade arvu.

Kokkukõlas Haagi XIII. konventsiooni artikkel XV-daga määrab Eesti erapooletuse korraldamise seadus, et kõige enam kaks ühe sõdiva riigi või mitme sõdiva liitlasriigi sõjalaevu võivad viibida üheaegselt Eesti sadamas või ankrupaigal.

Haagi XIII konventsiooni artikkel XV määrab sõjalaevade ülemmäära arvuks, millised võivad samaaegselt viibida erapooletus sadamas küll 3, kuid seda selleks puhuks, kui erapooletu võimu sellesisulised erikorraldused selle küsimuse lahendamiseks puuduvad /A défaut d'autres dispositsions spéciales de la législation de la Puissance neutre, le nombre maximum des navires de guerre d'un belligérant qui pourront se trouver en même temps dans un de ses ports ou rades, sera de trois/.

Eesti Erapooletuse korraldamise seadus, kasutades Haagi XIII konventsiooni artikkel XV-ga antud volitust, piiras sõjalaevade arvu 2-ga ja seda seepärast, et kindlamalt ja tõhusamalt täita võida omale erapooletusega võetud kohustusi.

Mis puutub veel samaaegselt erapooletus sadamas viibida võivate sõdijate sõjalaevade arvu, siis osutub Eesti Erapooletuse korraldamise seadus ka selles küsimuses täpsemaks ja ettenägelikumaks Haagi vastavasisuslistest konventsioonidest. Selleks,et vältida selle eeskirja illusoorseks muutumist, käsitleb Eesti Erapooletuse korraldamise seadus liitlasi ühel alusel üksiku sõdiva riigiga. Vastasel korral võiks liitlased koondada erapooletusse sadamasse terve laevastiku, ilma et nad Haagi XIII konventsiooni artikkel XV-da

vastu patustaks. Pääle selle täiendab Eesti Erapooletuse korraldamise seadus Haagi vastavaid norme sellega, et ta ühe ning sama rannapiirkonna sadamaid ja ankrupaiku käsitleb omaette ühega võrdustatud ühikuna. Järelikult on kõik ühe rannapiirkonna sadamad võrdustatud ühe sadama või ankrupaigaga.

Samaaegne mitmesuguste sõjavastaste sõjalaevade viibimine erapooletu riigi sadamais tähendab iseenesest suurendatud hädaohtu. Selles suhtes on täiesti mõistetav erapooletute riikide püüd korraldada sõdijate riikide käitumist eeskirjaliselt selliselt, et sadamat ei võidaks kasutada operatsiooni baasina.

Eesti Erapooletuse Korraldamise seaduse § 4, kokkukõlas Haagi konventsiooni artikel 16-ga, näeb selleks juhuks ette järgneva normi: kui kahe sõdiva riigi sõjalaevu viibib üheaegselt mõnes Eesti sadamas või ankrupaigal, peab mööduma vähemalt 24 tundi ühe sõdiva riigi laeva väljasõidu ja teise sõdiva riigi laeva väljasõidu vahel.

Merisõjas etendab määravat osa moona ja kütteainetega varustamise probleem ja seda eriti neile sõdijaile, kes ei oma kolooniaid, sadamaid ja baase. Me võime ütelda, et meresõja pidamine osutuks peaaegu võima-

de ühtlane varustamine absoluutses mõttes, mida käesoleva seadusega polegi tahetud saavutada, vaid suhteliselt ühtlane varustamine, vastavalt iga sõjalaeva lähima kodusadama kaugusele. Sellega pole aga sugugi garanteeritud sõjalaeva kohene kodusadamasse sõit, vaid sõjalaev võib saadud moona ja kütteainete tagavarasid lühema või pikema aja vältel kasutada otseseks sõjategevuseks.

Eesti Erapooletuse Korraldamise Seaduse § 5 lisab sõdivate riikide sõjalaevade kütteainetega uuestivarustamise osas veel ühe kitsenduse, mille kohaselt sõdijate riikide sõjalaevad ei või Eesti sadamais peale võtta mingil juhul rohkem küttematerjali kui tarvitatakse oma tegelikkude söepunkrite või vedelkütteainete reservuaaride täitmiseks.

Eesti erapooletuse korraldamise seadus on sellega kütteainetega varustamise hulga arvutusaluseks kasutanud kahte mõõdupuud. Ühelt poolt - lähima kodusadama kaugust erapooletust sadamast, kus sõjalaev parajasti viibib - ja teiselt poolt sõjalaeva söepunkrite või vedelkütteainete reservuaaride suurust.

Kui Eesti Erapooletuse korraldamise seaduses, need kaks arvutamisalust on ühendatud ühiseks kombineeritud tervikuks, siis moodustavad nad Haagi XIII konventsiooni art. 19. kohaselt kaks eriarvutamisalust, milliseid ra-

kendatakse üksteisest eraldatult /art.19... Ces navires ne peuvent, de même, prendre du combustible que pour gagner le port le plus proche de leur propre pays. Ils peuvent, d'ailleurs prendre le combustible nécessaire pour compléter le plein de leurs soutes proprement dites, quand ils se trouvent dans le pays neutres qui ont adopté ce mode de détermination du combustble à fournir./

Kokkukõlas Haagi XIII konventsiooni artikkel 20-ga /Les navires de guerre belligérants, qui ont pris du combustible dans le port d'une Puissance neutre, ne peuvent renouveler leur approvisionnement qu'après trois mois dans un port de la même Puissance/, määrab ka Eesti Erapooletuse Korraldamise Seaduse § 5; et sõjalaev olles võtnud kütteainet mõnes Vabariigi sadamas või ankrupaigal, ei või uuendada oma varustust tema sadamais ja ankrupaikadel enne 3 kuu möödumist.

Kuigi rahvusvaheline õigus lubab sõdivate riikide sõjalaevade varustamist kütteainete- ja moonatagavaradega, asub ta kütteaineladude asutamise suhtes erapooletu riigi maaalale täiesti eitaval seisukohal. Ka Eesti Erapooletuse Korraldamise Seaduse § 14. keelab sõdivatel riikidel asutada kütteaine-ladusid Vabariigi maa-alale või tema territoriaalvetes seisvatele

laevadele. Sama paragrahvi teine lõik haarab seda küsimust aga veel palju laiemalt luutes isegi kaudse varutamise võimaluse. Laevadel või õhusõidukitel, mis ilmselt sõidavad sihiga varustada sõdivate riikide sõjajõudusid kütteainega või muu moonaga, on keelatud seda peale võtta Eesti territooriumil suuremal hulgal kui vajalik nende eneste tarvidusiks. Selle paragrahvi teise lõike suhtes tekib küsimus, kas ei osutu see mitte üleliigseks, kuna riik pole ju kohustatud keelama kodanike kaubavahetust sõdivate riikidega. Eesti erapooletuse korraldamise seadus, vaatamata sellele, et nimetatud eeskirjad puuduvad Haagi reeglites, on juhitud soovist rakendada erapooletuse reegleid nende sisu ja mõttekohaselt. Sellisena kindlustab Eesti Erapooletuse Korraldamise Seaduse § 14 lõik 2. Eesti sadamaid ka kaudselt operatsiooni- ja varustusbaasideks muutumast, sest sisuliselt on § 14. teine lõik loogiline laiendus sama paragrahvi esimesest lõigust. Seejuures ei osutu Eesti Erapooletuse Korraldamise Seaduse vastav paragrahv mitte küsimuse esmakordseks sellesuunaliseks lahenduseks, vaid sama põhimõte esineb juba Panameerika Neutraliteedi kokkuleppes (art. 20 ja 21) ja Ameerika 1937.a. erapooletuse seaduses (American Neutrality Act).

Sõdijate sõjalaevade varustamine erapooletutes sadamates võib toimuda rahvusvahelise õiguse kohaselt vaid sihiga ja ulatuses, et kindlustada nende meresõidu-kõlblikkust. Igasugune sõja operatsioone-soodustav abi on aga keelatud.

Nende kahe mõiste piiritlemine osutub kaheldamatult raskusitekitavaks, kuid kahtluseta võib väita, et relvastuseta ja sõjamoonata võib laev igal juhul meresõidukõlbulik olla. Sellekohane reegel leidub ka Eesti Erapooletuse Korraldamise Seaduse § 5-das, mille kohaselt sõdivate riikide sõjalaevadel on keelatud kasutada Eesti sadamaid või muid territoriaalvesi oma sõjavarustise või relvastise uuendamiseks või suurendamiseks või oma meeskonna täiendamiseks. Vastavad eeskirjad leiduvad ka Haagi XIII konventsiooni art. 8-das vaatamata sellele, et erapooletu riigi kodanikele üldpõhimõtteliselt ei keelata sõdivate riikide varustamist relvadega ja teiste sõjapidamiseks vajaliste tagavaradega.

Mis puutub meeskonna täiendamise keelu eeskirja, siis Eesti Erapooletuse Korraldamise Seadus ei piiritle meeskonna mõistet. Selguseta on, kas selle all tuleb mõista meeskonda, mida vajatakse sõjaoperatsioonide või laeva käivitamise ja tavalise meresõidu teostamiseks. Kuid selle küsi-

muse lahendamine ei osutu ülesaamatuks, kui meie käsitleme Eesti Erapooletuse seadust loogilise tervikuna ja kasutame paralleelselt küsimuse lahendamiseks merekõlbulikkuse ja võitlusvõime mõisteid. Sellest järeldame, et meeskonna, tavalises mõttes, täiendamine on lubatud, sest vastasel korral osutuksid kütteainete ja moona tagavarade täiendamise eeskirjad sisutuks, kuna laev käivitamiseks ja tavalise meresõidu teostamiseks vajaliku meeskonnata, niikui nii ei saaks erapooletust sadamast väljuda.

Kasutades mõisteid "meresõidukõlblik" ja "võitlusvõime", võime lahendada ka Eesti Erapooletuse seaduse § 5-ga määratud avariiriketest tekkinud paranduste iseloomu. Määravaks osutub siin, kokkukõlas Eesti Erapooletuse Korraldamise Seaduse üldise mõttega, "meresõidukõlbulikkuse" mõiste, millises ulatuses võib toimuda avariirikete parandamine, eeldusel, et need pole ilmselt põhjustatud vastase sõjalisest tegevusest. Viimasest asjaolust tingitud rikete parandamiseks, ei või sõdivate riikide sõjalaevad kasutada mingit abi, mida avareerunud laevad võiksid hankida Eesti territooriumil. See eeskiri osutub Eesti Erapooletuse seaduse uudsuseks, kuna varemates sellesisulistes rahvusvahelisõiguslikkudes eeskirjades seda ei mainita. Teisalt, vastava eeskirja puudumine, võib saada asjaosalisele riigile saa-

tuslikuks, kuna sõjalisest tegevusest tingitud rikete parandamist võidakse tõlgitseda sõjalise abistamisena ja sõjaliste operatsioonide tagajärgede tasandamisena. Sihiga säilitada täielikku erapooletust, võime vaid hääks kiita selle eeskirja võtmist meie Erapooletuse Korraldamise Seadusesse, kuigi see vast kehtivast positiivsest rahvusvahelisest õigusest kaugemale minevaks, kuid sisuliselt siiski kokkukõlasolevaks osutub.

Täiesti loogiline on Eesti Erapooletuse Korraldamise Seaduse karm seisukoht laevade varustamise ja relvastamise küsimuses, mida kavatsetakse kasutada otseselt või abijõuna kaaperluseks või sõjaoperatsioonideks ühe sõdiva riigi vastu. Eesti Erapooletuse korraldamise seadus, keelates avariirikete rohkemat parandust, kui see meresõiduks hädavajaliselt tarvilik, peab ja asub ka kaaper ja sõjalaevade relvastamise ja varustamise küsimuses täiesti eitaval seisukohal, päälegi kus selles küsimuses Vashingtoni reeglitest pääle on saavutatud rahvusvahelisõiguslikult kehtiv lahendus.

Eesti Erapooletuse Korraldamise Seadus, kokkukõlas Haagi XIII konventsiooniga, lubab üldpõhimõtteliselt sõdivate riikide sõjalaevadel kasutada Eesti Vabariigi sadamaid ja muid territoriaalvesi. See lubadus osu-

tuks aga paljude Eesti sisevete suhtes illusoorseks kui samaaegselt poleks võimaldatud laevateed tundvate lootside kasutamine. Eesti Erapooletuse korraldamise seaduse § 6. piirab Eesti Vabariigi kutseõiguslike lootside kasutamise õigust sõdivate riikide sõjalaevade poolt vaid Eesti sisevete suhtes, muil juhtudel on see aga keelatud.

Lootside kasutamise küsimusega tõusetub aga veel teine probleem. Nimelt osutuvad lootsid ametisikuiks ja neutraliteedi reeglite kohaselt on ametisikuil keelatud osutada sõdivatele riikidele teeneid, milliseks lootside abi tingimata ka osutub.

Haagi XIII konventsioon art. 11. jätab selle küsimuse erapooletute riikide otsustada (Une Puissance neutre peut laisser les navires de querru des belligérants se servir de ses pilotes prevetés) Eesti Erapooletuse Korraldamise Seadus, lähtudes erapooletuse reeglite loogilisest struktuurist on lahendanud selle küsimuse otstarbekohaselt sel teel, et ta lahtisel merel lootside kasutamist keelab ja sisevetes selle kohuslikuks teeb. Viimane eeskiri on kõigiti mõistetav, kuna näit. sõdiva riigi sõjalaeva hukkumine mõnes Eesti sadamas võiks kogu laevasõidule takistuseks osutuda. Seepärast osutub lootside kasutamise kohustus

sisevetes ka Eesti riigi huvidest lähtudes kasulikuks.

Haagi 1907.a. XIII konventsiooni art. 2 kohaselt on igasugune sõdivate riikide sõjaline tegevus erapooletu riigi territoriaal- ja sisevetes keelatud. (Tous actes d'hostilité y compris la capture et l'exercice du droit de visite, commes par des vaisseaux de querre belligérants dans les eaux territoriales d'une Puissance neutre, constituent une violation de la neutralité et sont strictement interdits). Selle reegli otseseks järelduseks on Eesti Erapooletuse Korraldamise Seaduse § 7, milles keelatakse tuua võõra rahvuse priise mõnesse Eesti sadamasse või mõnele Eesti ankrupaigale. Seda üldist eeskirja osutub paratamatult tarvilikuks täiendada lisaeeskirjadega, kuna erapooletutel riikidel pole mõningad teguviisid keelatud, milliseid võib kvalifitseerida otsese või kaudse abina priisiõiguse teostamisel. Lisaeeskirjad osutuvad tarvilikuks seetõttu, et täpsustada erapooletute õigusi ja kohustusi sellel pinnal.

Kui Eesti Erapooletuse korraldamise seadus asub priiside toomise suhtes Eesti sadamaisse ja ankrupaikadele täiesti keelaval seisukohal, siis pole see seisukoht sugugi alati kehtinud. Varematel aegadel anti selleks lubasid päris sagedasti, kuna ettevaatlikkus selle küsimuse lahendamise juures on vast viimaseaja kogemuste tulemus. Sisuliselt osutub see ette-

vaatlikkus ja küsimuse eitav lahendamine täiesti põhjendatuks, kuna priiside toomine erapooletusse sadamasse osutub kahtlematult sõjaliseks toetuseks. Haagi XIII konventsiooni artikkel 21. lahendas selle küsimuse aga juba samas sõnastuses ja sisus kui Eesti Erapooletuse korraldamise seadus, kuid artiklis 23. ettenähtud võimalus lubada tuua priise teatud tingimustel (lorsqu'elles y sont amenées pour être laissées sous séquestre en attendant la décision du tribunal des prises) erapooletu riigi sadamaisse, on Eesti Erapooletuse Korraldamise Seadusest välja jäetud. Sellele seisukohale on suurriikide käitumise ja seisukoha võttude tagajärjel asunud ka suurem osa teisi Euroopa riike.

Eesti Erapooletuse korraldamise seaduse § 7 erineb Haagi XIII konventsiooni Art. 21. veel seetõttu, et Eesti Erapooletuse Korraldamise Seadus expressis verbis kõneleb võõra rahvuse priisidest. Sellega on tahetud säilitada võimalus, et Eesti riikkondsusesse kuuluvat laeva saaks priisina sadamasse tuua ja teda seal vabastada.

Samale seisukohale asub Eesti Erapooletuse korraldamise seadus ka priisikohtute suhtes. Nende asutamine Eesti territooriumile on sõdivate riikide poolt keelatud. Vanasti oli ka priisikohtute asutamine sõdivate riikide poolt erapooletutes riikides lubatud, kuna nüüd, ja seda täie

õigusega, nähakse selles erapooletu riigi sõltumatuse ja erapooletuse reeglitest tulenevate kohustuste vastu eksimist.

Erinev on aga küsimus nende priisikohtute suhtes, mis asutatakse sõdivate riikide sõjalaevadel. Sellise sõjalaeva ilmumine näit. Eesti territoriaalvetesse ei muuda veel selle laeva eksterritoriaalsust. Sõjalaev jääb igal juhul eksterritoriaalseid õigusi omavaks ja priisikohus sellisel laeval, pole erapooletu riigi sõltumatuse rikkumine, vaid kohustuse rikkumine, milline lasub sõdivatel riikidel. Nimelt sõjalise tegevuse keeld erapooletute riikide territoriaalvetes (neutraalsetes vetes). Priisikohtu otsus kujutab endast aga viimast faasi priisiõiguse ja sellest tuleneva priisikohtumenetluse sarjas ja sellisena on ta kahtlemata üks sõjaline toiming. Kokkukõlas Haagi XIII konventsiooni art.4-ga, keelab ka Eesti Erapooletuse korraldamise seadus priisikohtute asutamise sõdiva riigi poolt Eesti territoriaalvetes asuval laeval.

Seoses priiside küsimusega peab rahvusvaheline õigus lahenduse andma ka priisiksvõetud laevade müügi võimaluse kohta erapooletus sadamas. Seejuures ei tekita raskusi küsimuse lahendamine nende laevade suhtes, mis juba müüduks osutuvad. Samuti ka nende laevade suhtes, millede

kohta puuduvad sõdiva riigi priisikohtu otsused, ei kerki müügiküsimus ülesse. Neid laevu ei tohi üldse müüa, kuna priisikohtuotsus moodustab priisimenetluse olulise osa. Ainult nende priiside kohta, millised osutuvad väljaspool territoriaal vesialasid haaratuiks ja millede kohta on olemas seadusjõusse astunud priisikohtu otsus, peab rahvusvaheline õigus määrama, kas neid võidakse erapooletutes sadamates müüa või mitte.

Teoreetiliselt küsimust lahendama asudes, peame otsustama, kas erapooletu riigi seisukohast võidakse priisimüügi lubamist tõlgitseda sõjalise toetamisena või mitte. Kui meie teoreetiliselt jaatame sõjalise toetamise olemasolu, siis tähendab see erapooletu riigi seisukohalt osavõtmist sõjalisest tegevusest. Teoreetiliselt peame aga eitama sellise võimaluse olemasolu, kuna sõjaline tegevus priisiksvõetud laeva suhtes lõpeb priisikohtu otsuse kuulutamisega. Kui aga vaatamata sellele, et põhimõtteliselt priiside müük erapooletutes sadamates võimalikuks osutub erapooletuse reeglite vastu patustamata, priiside müüki siiski ei lubata, siis seetõttu, et selles täiesti põhjendatult nähakse sõdivate riikide faktilist abistamist.

Eesti Erapooletuse Korraldamise Seadus kasutab sõjalaeva mõistet,

ilma et seaduses endas sõjalaeva legaaldefinitsiooni antaks. Ometi osutub see tarvilikuks kas või seetõttu et paremini orienteeruda sõjalaeva sugulusmõisteis, sest puhtsõjalaeva mõiste kõrval esineb Eesti Erapooletuse Korraldamise Seaduses veel sõjaäveliste laatsarett-laevade mõiste jne.

Eesti Erapooletuse Korraldamise Seaduse § 4-ga moodustatakse tavaliste sõjalaevade kõrval erigrupp laevu, mille suhtes sõjalaevade kohta kehtivad kitsendused puuduvad. Nendeks eranditeks osutuvad sõjalaevad, mis eranditult määratud usuliseks, teaduslikuks või humanitaarseks teenistuseks, ja sõjaväelised laatsarettlaevad.

Raskusi seevastu tekitab probleem, mis tõusetub seoses allveelaevadega, ja seda selle relva uudsuse tõttu. Enne maailmasõda näiteks ei etendanud tähendatud relv sõjapidamises nimetamisväärset osa, kuid erapooletuse õiguse põhireeglid tulenevad just <u>sellest</u> ajastust.

Esmalt tuleb ka allveelaevade juures radikaalset vahet teha kaubalaevade ja sõjalaevade vahel, kusjuures sõjalaevade suhtes teoreetiliselt kehtima peaks samad eeskirjad, mis tavalistegi sõjalaevade suhtes. Tegelikult näeme aga, et kehtivad erapooletuse seadused, nende hulgas ka Eesti Erapooletuse Korraldamise Seadus, püstitavad allvee sõjalaevade suhtes,

tavalistest sõjalaevadest kaugemaleminevaid kitsendusi. Näiteks Eesti Erapooletuse Korraldamise Seaduse § 2, keelab sõdivate riikide sõjalisiks otstarbeiks relvastatud allveelaevadel sõita või viibida Eesti territoriaalvetes.

See eeskiri on ka täiesti mõistetav, kuna me peame möönma, et tavaline kontrolli teostamine allveelaevade suhtes osutub kaugelt raskemaks kui pealvee sõitvate laevade puhul. Ettenägelikkusest ja ettevaatlikkusest keelataks seetõttu allveelaevade sõit ja viibimine territoriaalvetes täielikult, väljaarvatud allveelaevad, mis mere seisukorra või avarii tõttu on sunnitud sõitma keelatud vetesse, kohustudes seejuures rahvusvahelise signaaliga teatama neis vetes viibimise põhjuse.

Tehnika arengust tingitult tõusetuvad koos allveelaevade probleemiga erapooletuse õiguses veel teisigi probleeme.

Esmajoones nimetaksime õhusõda. Õhusõja küsimust seoses erapooletusega on rahvusvahelistel konverentsidel korduvalt käsiteldud, kuid lõplikku lahendust neis küsimusis praegu siiski veel ei omata. Omal ajal tegeles üks kolleegium, koosnedes tuntud rahvusvahelise õiguse eriteadlasist, õhusõjaga seoses üleskerkivate küsimustega, koostades

ühtlasi õhusõja konventsiooni kavandi. Vaatamata sellele, et see kavand pole ratifitseeritud, on ta siiski mõjutanud riike uuemaaja neutraliteediseaduste kujundamisel. Kahtlemata osutub õhusõjaga seosesolevate küsimuste lepinguline korraldamine koheselt tarvilikuks. Kuid seni kuni seda tehtud pole, tuleb kasutada kombeõigust ja õiguse analoogiat.

Õhu juuridilise loomuse suhtes näib küsimus olevat selles mõttes vaidlusteta lahendatud, et riigile kuulub sõltumatus tema territooriumi kohal asuva õhuruumi suhtes. Kuid sellega ei ole veel lahendatud küsimus, kas käsitleda õhku erapooletuse õiguse seisukohalt analoogselt territori#aalmerega või maaga. Selles küsimuses võime tähelepanna seisukohavõttude muutumist. Veel maailmasõja ajal lubasid erapooletud riigid sõdivate riikide lennukeil oma territooriume ületada. Praegusel ajal seevastu tunnistatakse üldiselt ülelend erapooletu riigi territooriumist lubamatuks.

Kasutatud allikad:

Torsten Gihl: Neutralitets problem, Stockholm 1931.a.

Joseph L.Kuntz: Kriegsrecht und Neutralitätsrecht, Wien, 1935.

Paul Fauchille: Traité de droit international public, 1921, t. II.

Nicolas Politis: Les nouvelles dendances du droit international, Paris, 1927.

Reinhard v.Frank: Wesen und Tragweite der Neutralitätsgesetze, München, 1921.

Alfred von Verdross: Völkerrecht, Berlin 1937.a.

A. Piip. Rahvusvaheline õigus, Tartu 1936.a.

A. T. Kliimann: Õiguskord, Tartu 1939.a.

The american Journal of International Law, Waschington, 1936, 1937, 1938 ja 1939.a.

Wolfgang Krauel: Neutralität, Neutralisation und Befriedung im Völkerrecht, München und Leipzig 1915.a.

Eesti Erapooletuse korraldamise seadus, RT Nr.99, art.860 - 1938.a.

Veeteede seadus RT Nr. 12, art. 96, 1938.a.